

О. О. Колесник

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ПИТАННЯ ЕТИКИ СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

У статті висвітлено важливість етичного спілкування в мережі Інтернет для підлітків. Учні підліткового віку є найбільш активними користувачами Інтернет. Це зумовлює необхідність прищеплення шкільній молоді морально-етичних норм спілкування в глобальній мережі, що сьогодні стає одним із найважливіших завдань учителя інформатики. Серед педагогічних методів найбільш доцільним для формування етики спілкування, на нашу думку, є бесіда. Висвітлено особливості використання її на уроках інформатики. Саме тому, у статті розглянуто план і зміст такої бесіди, запропоновано рекомендації щодо її проведення.

Ключові слова: спілкування в Інтернеті, етика спілкування в Інтернеті, бесіда, підлітки.

Постановка проблеми. Життя будь-якого суспільства неможливе без дотримання специфічних норм, які регулюють процес людського спілкування. Сьогодні глобальна мережа Інтернет набуває все більшої значимості як середовище соціальної взаємодії, потужний засіб масової комунікації, і тому набуває значимості важливості вміння етично спілкуватися в Інтернеті. Етика мережного спілкування відрізняється власним набором цінностей, стандартів мови, символів, які використовуються, що зумовлює необхідність приділення спеціальної уваги усвідомленню етичних норм Інтернет-спілкування.

Серед користувачів мережі Інтернет вагому частку становлять підлітки. Для підлітків характерною є потреба в самоствердженні, рівноправному й довірливому спілкуванні з ровесниками та дорослими, і вони активно спілкуються в соціальних мережах, на форумах, у чатах, надаючи їм перевагу перед реальним спілкуванням. Ураховуючи, що підлітковий вік, до того ж, є сенситивним періодом з точки зору формування ціннісних орієнтацій особистості, важливо саме в цьому віці приділити увагу залученню школярів до обговорення, з'ясування й усвідомлення етичних засад спілкування в Інтернеті.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі впливу мережі Інтернет на її користувачів приділяється велика увага, її активно обговорюють у пресі, на телебаченні, а також у мережі. Існує велика кількість психолого-педагогічних досліджень, присвячених аналізу впливу глобальної мережі на людину (О. Є. Войскунський, М. П. Концевой, К. Г. Кречетніков, К. Є. Кузьміна, О. Р. Маслов, П. О. Мунтян, М. О. Носов, Ф. О. Смірнов,

В. А. Ценьов, К. Янг та ін.), особливостей Інтернет-спілкування (Е. Р. Амерханова, О. М. Арестова, О. І. Башмаков, Є. П. Белінська, І. Л. Васюков, О. Є. Войскунський, В. П. Голованевська, А. Є. Жичкіна, Ю. О. Кленова, Є. С. Мишенкова, О. М. Павлов, В. Фріндте та ін.). Разом із тим, недостатньо висвітленими на цей час залишилися питання формування етики Інтернет-спілкування в підлітків у навчальному процесі загальноосвітньої школи.

Мета статті – розкрити можливості формування на уроках інформатики вмінь етичного спілкування в Інтернеті у школярів підліткового віку; надати орієнтовний план проведення бесіди з питань етики спілкування за допомогою електронної пошти.

Виклад основного матеріалу. Мережа Інтернет надає певний спектр засобів для спілкування, і застосування кожного з них спирається не тільки на наявність технологічних умінь, а й передбачає дотримання правил і норм етичного характеру, серед яких одну групу складають загальноетичні норми, а іншу – ті, які є специфічними для використання певного засобу спілкування. Такі специфічні норми доцільно розглядати на уроках інформатики під час ознайомлення школярів з Інтернет-технологіями.

Успішність формування умінь етичного спілкування в мережі Інтернет у підлітків залежить від того, наскільки учень усвідомлює значимість цих умінь для сучасної людини, особистісну цінність оволодіння ними, визнає необхідність дотримання етичних норм у мережі, внутрішньо налаштовується на «правила хорошого тону» в Інтернет-спілкуванні, стає їх стійким і активним прихильником. Такого ефекту неможливо досягти, якщо обмежитись інформуванням учнів про кодекси користувача Інтернету й переліченням правил, які містять ці кодекси. Для неформального сприйняття й усвідомлення матеріалу доцільно скористатися такими педагогічними методами, які нададуть змогу вчителю розкрити сутність і глибину проблеми, а учням сформулювати власне ставлення до неї, висловити власні думки і, зрештою, виступити в ролі творця такого кодексу, який є для них цілком зрозумілим і разом з тим відбиває сучасне розуміння етичного Інтернет-спілкування, – кодексу, важливість і необхідність дотримання якого вони відчувають. Серед педагогічних методів найбільш доцільним для вирішення окресленого завдання, на нашу думку, є бесіда.

Бесіда покликана формувати моральні установки, правила й норми поведінки, переконання учнів на різних етапах їх навчання. Використання бесіди дає змогу залучити школярів до вироблення власних оцінок і

суджень з обговорюваної проблеми, сприяє формуванню й закріпленню їх внутрішніх позицій.

Розкриваючи значення й особливості бесіди, В. І. Лозова та Г. В. Троцько зазначають, що бесіда – це діалогічний метод навчання, який учитель застосовує для того, щоб за допомогою вдало поставлених питань спонукати учнів до обговорення спеціально підготовленого матеріалу, до самостійних висновків і узагальнень. Перевагу бесіди дослідники вбачають у тому, що вона сприяє розвитку активності, самостійності учнів, формуванню їх переконань [4].

В українському педагогічному словнику бесіда тлумачиться як метод навчання, при якому вчитель, користуючись запитаннями, підводить школярів до застосування набутих знань, розуміння й засвоєння нових знань [1].

К. Д. Джуровська розглядає бесіду як метод навчання, який передбачає розмову вчителя з учнями, що організовується за допомогою детально продуманої системи запитань [2]. Т. Жижко відзначає, що бесіда дає можливість залучити до роботи всіх учнів або більшість класу, виявити рівень їх підготовленості, регулювати й направляти їх відповіді, допомагати з'ясувати те, що залишилося незрозумілим [3].

Аналіз сутності бесіди та її використання в навчальному процесі дає змогу дійти висновку, що цей метод є найбільш доречним для формування етичної поведінки учнів у Інтернеті, оскільки важливо, щоб учні усвідомили значимість і специфіку нететикету, самостійно вивели ті правила, яких слід дотримуватися в процесі Інтернет-спілкування.

Розглянемо детальніше проведення бесіди з учнями підліткового віку, присвяченої одному з конкретних питань етики Інтернет-спілкування, а саме, питанням етичного спілкування з використанням електронної пошти. Бесіду доцільно провести в межах вивчення теми «Мережа Інтернет» шкільного курсу інформатики.

Мета бесіди – узагальнити знання учнів про можливості й специфіку електронного листування; сформулювати правила етичного спілкування з використанням електронної пошти.

В. І. Лозова та Г. В. Троцько наголошують на таких вимогах до проведення бесіди:

1. Чітка постановка мети бесіди відповідно до мети й завдань уроку.
2. Наявність плана-питальника.
3. Правильна постановка питань: стислість, доступність; система питань, одне мусить логічно впливати з попереднього; не допускати

«каверзних» питань, уникати невизначених (що знаєте про...); ставити питання всьому класу.

4. Виявляти гнучкість під час проведення бесіди.

5. Підбивати підсумки, робити висновки [4].

Наведені умови успішності бесіди фактично задають план її проведення, тому далі розкриємо зміст кожного етапу бесіди.

На початку бесіди вчителю слід зосередити увагу на обґрунтуванні актуальності теми. Зважаючи на високу актуальність теми, ми пропонуємо на даному етапі обговорити з учнями такі питання: «Які засоби спілкування ви знаєте?», «Які можливості для спілкування надає мережа Інтернет?», «Як сучасна людина використовує електронну пошту?». Краще буде запропонувати учням поміркувати над цими питаннями в групах і доповісти результати для загального обговорення.

Для підведення підсумків цього етапу бесіди доцільно дати орієнтовну схему порівняння можливостей звичайної та електронної пошти. Наприклад, «У який спосіб здійснюється відправлення повідомлення?», «Чи потрібно вказувати зворотну адресу?», «Чи можна до листа вкласти фото, книгу, пісню?», «Чи можна здійснювати розсилку повідомлення водночас декільком адресатам?» тощо. Результати відповідей доцільно зафіксувати на дошці у вигляді порівняльної таблиці.

Обговорюючи тему бесіди, варто звернути увагу учнів на те, що електронну пошту людина широко використовує в повсякденному житті – для спілкування з друзями, знайомими, для ділових контактів, для надсилання результатів виконаної роботи, консультування, замовлення послуг, купівлі товарів тощо. Спілкування електронною поштою є невід’ємною частиною життя будь-якої сучасної людини. Учні повинні усвідомити, що кожен лист – це наша візитна картка, відображення нашого ставлення до співрозмовника. І якщо для нас важливо, щоб ця візитна картка виглядала гідно, а ставлення сприяло комфортності й продуктивності спілкування, то знання основних правил хорошего тону й етики спілкування, та слідування ним у щоденному листуванні є найважливішими умовами успіху будь-якої сучасної людини.

Центральна частина бесіди має бути присвячена обговоренню етичних засад спілкування електронною поштою. Для успішного проведення цієї частини бесіди доцільно заготовити засоби наочності – приклади листів, фрагменти з кінофільмів тощо. Оскільки електронний лист складається з багатьох компонентів, етичні правила його написання краще розглядати поетапно, урахувавши специфічні особливості електронних повідомлень.

Слід звернути увагу школярів на те, що у звичайному спілкуванні людина презентує себе не тільки притаманними їй особливостями мови, мовними засобами, а й зовнішнім виглядом, манерами, мімікою, жестами. А як вона презентує себе під час електронного листування? Доречно спонукати учнів до розмови таким питанням: «Які компоненти листа, передусім, формують уявлення про його відправника?», надати для ознайомлення декілька прикладів коротких листів і запропонувати скласти характеристику їх автора. На підставі проведеного розгляду учні мають дійти висновку, що під час спілкування електронною поштою людина презентує себе *логіном*, вибраним під час реєстрування на поштовому сервері, *фотографією*, що представляє власника логіна, *підписом* відправника. Учні повинні усвідомити значимість цих трьох представницьких компонентів і з'ясувати, яким етичним вимогам вони мають відповідати. Наприклад, під час вибору логіна потрібно думати не тільки про те, як виявити оригінальність і вразити всіх, а ще й про те, як будуть його сприймати оточуючі, чи не стане невдало вибраний логін причиною для насмішок над особою, яку він представляє. Варто повідомити, що в процесі ділового листування часто запрошують таку адресу електронної пошти, яка містить справжні дані людини: її прізвище, ім'я, абrevіатуру організації, де вона працює.

На наступному етапі обговорення бесіди залучаємо учнів до обговорення особливостей написання листа у відповідь на отриманий. Розглянемо таку групу компонентів електронного листа-відповіді: тема; час надсилання листа-відповіді; зміст листа-відповіді; фрагменти одержаного повідомлення листа в листі-відповіді; автоматичний підпис; запит на отримання листа-відповіді.

У процесі обговорення учні мають дійти висновку, що використання цих компонентів також має відповідати правилам етики. *Тему* повідомлення слід зазначати, тому що її наявність значно полегшує роботу з електронною кореспонденцією і дає змогу зрозуміти головну тематику змісту повідомлення.

Під час написання відповіді на отриманий лист не етично ігнорувати хоча б деякі задані питання, адже інша людина чекає інформації, яка їй потрібна. Зміст листа повинен включати відповіді на всі запитання. Якщо відправник листа додав до нього вкладені файли, слід обов'язково підтвердити, що вони дійшли, можуть бути прочитані чи відкриті.

У листі, адресованому добре знайомій особі, допускається цитування фрагментів оригінального повідомлення в обсязі, достатньому для того,

щоб можна було правильно відновити контекст даної відповіді. У такому випадку відповідь на надану пропозицію або питання слід написати під цитатою і не забувати відокремлювати якимось чином текст послання від тексту цитованого листа, тоді відповідь буде легше читатися. Якщо ж дається відповідь на діловий лист, то необхідно залишити весь колишній текст без змін, а зверху написати свою відповідь.

Часто ті, хто багато працює з поштою, використовують автоматичний підпис. Слід застосовувати таку можливість вибірково, залежно від того, кому адресовано повідомлення. Можна заготовити варіанти підпису – дружній, офіційний тощо, і вибирати той чи інший, виходячи із змісту листа й адресата.

Слід звернути увагу на те, що час отримання листа та час надсилання листа автоматично фіксуються, коли лист потрапляє, відповідно, в папку «Вхідні» або «Відправлені». Відповідь на отримане повідомлення повинна бути своєчасною. Етичною нормою вважається, коли час на відповідь не перевищує трьох діб. Якщо ж відповідь не надається впродовж цього часу, то це сприймається як відмова від спілкування. Може статися, що для з'ясування або продумування відповіді необхідний більш тривалий час, тоді слід пояснити причини затримки.

Електронна пошта надає можливість відправнику листа отримати повідомлення про те, що адресат його одержав. Для цього лише достатньо скористатися налаштуванням пошти. Але це є доречним лише у випадках, коли повідомлення містить важливу інформацію та має бути зафіксованим факт і час її отримання адресатом. Проте, згідно правил етики, *запит про отримання відповіді* у звичайному листі є ознакою неповаги й недовіри до співрозмовника і, як наслідок, може викликати його негативну реакцію.

Наступний етап бесіди слід присвятити обговоренню складників тексту листа: привітання, звертання, грамотність, обсяг, а також використання смайликів і шаблонів.

Учнів слід залучити до обговорення таких питань: чи є перелічені складники у звичайному листі? Якщо є, то відрізняються вони чимось чи ні? Яку функцію відіграють смайлики в електронному листі?

Особливо слід зосередити увагу учнів на специфічних особливостях електронного листа – прийнятих обмеженнях на обсяг основного тексту, з'ясувати, чим вони зумовлені; обговорити можливість пересилання великих за обсягом вкладень і теж з'ясувати, у яких випадках недоречно надсилати вкладення, обсяг яких перевищує гранично допустимий поштовою службою.

Окремо слід зупинитися на використанні *смайликів* та їх значенні під час електронного спілкування. Метою використання смайликів є передача

емоцій. Використання «смайликів» під час обміну текстовими повідомленнями вже часто стало характерною рисою Інтернет-спілкування, але й ці засоби не дають повного уявлення про емоційність спілкування. Слід уникати прийнятих у неформальному електронному спілкуванню скорочень. Вони більш підходять для листування з друзями та приятелями.

На завершення бесіди можна дати завдання групам написати лист певного спрямування. Наприклад, лист-вітання (учителю, тренеру тощо); лист-запрошення; лист-повідомлення про новини (товаришеві); лист-замовлення (книги, спортивного інвентарю тощо). Кожна група вибирає свій варіант завдання, готує лист і представляє його для загального обговорення й критики. Отже, можна буде з'ясувати, наскільки успішною була проведена бесіда.

Висновки. Важливість етичного спілкування в мережі Інтернет не викликає сумнівів. Продуктивним методом формування в учнів умінь етичного спілкування є бесіда. Представлені у статті план і зміст бесіди, запропоновані рекомендації щодо її проведення дають орієнтири вчителю для організації такої бесіди, спрямованої на усвідомлення учнями етичних засад спілкування за допомогою електронної пошти. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є розробка методичних матеріалів для обговорення питань Інтернет-етики на уроках інформатики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
2. Джуровська К. Д. Використання методу бесіди у процесі естетичного виховання молодших школярів / К. Д. Джуровська // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 17–19.
3. Жижко Т. Методи навчання – передумови інтелектуального розвитку особистості / Т. Жижко // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 72–73.
4. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків : «ОВС», 2002. – 400 с.

РЕЗЮМЕ

Колесник О. А. Вопросы этики общения в сети интернет на уроках информатики. *В статье освещены важность этического общения в сети Интернет для подростков. Ученики подросткового возраста являются наиболее активными пользователями Интернет. Это предопределяет необходимость формирования у школьной молодежи морально-этических норм общения в глобальной сети, что сегодня становится одной из важнейших задач учителя информатики. Среди педагогических методов наиболее целесообразным для формирования этики общения, по нашему мнению, является беседа. Освещены особенности использования ее на уроках информатики. Именно поэтому, в статье рассмотрены план и содержание такой беседы, предложены рекомендации по ее проведению.*

Ключевые слова: *общения в Интернете, этика общения в Интернете, беседа, подростки.*

SUMMARY

Kolesnuk O. Ethics of communication in the internet at science lessons.

The article highlights the importance of ethical communication in the Internet for teens. A significant proportion of teenagers is among Internet users. For typical adolescents need for self-assertion, equitable and trusting communication with peers and adults is important and they actively communicate on social networks, forums, in chat rooms, giving them an advantage over real communication. Adolescence is also a sensitive period in terms of the formation of individual value orientations, it is important at this age to pay attention to the involvement of students in the discussion, clarification and understanding of ethical principles of communication in the Internet.

Under these conditions, especially the urgent need of forming moral values in the younger generation, the main tasks of the modern school, which require implementation issues of communication ethics education of adolescents in the Internet plays an important role. A pupil as a subject of learning must be involved into interpersonal communication with teachers, classmates and others. As a result of their interaction there is a mutual influence of mental and versatile information exchange knowledge, abilities and skills, moral values, motives and interests, ultimately intercourse experience. Conversation of teenagers in the Internet is very similar to the real, but it occurs in a specific area with specific entities with peculiar only to him kind of communication.

The importance of ethical communication in the Internet is undeniable. The students adolescent are the most active users of the Internet. This makes necessary to inoculate school children moral and ethical standards in the global communication network, which today is one of the most important tasks of a teacher of informatics. Since the problem of the skills of ethical communication of the youth has a distinctly pedagogical aspect, one of the goals of becoming a teacher is to pay attention to inculcating school children the skills of ethical communication in the Internet.

Among the teaching methods the most appropriate for the formation of ethical communication, we believe that there is a conversation. The article outlines the content of such discussions, the proposed recommendations for its implementation provide guidance for the teacher of this conversation aimed at understanding students ethically communicating via email.

Key words: *online communication, ethics of communication in the Internet, chatting, teenagers.*

УДК 373.31.5.018

І. Л. Кравець

Київський національний авіаційний університет

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ

У статті з'ясовано сутність поняття «альтернативна освіта» як педагогічної парадигми. Досліджено, що альтернативна освіта – це освіта, яка реалізується в стінах альтернативних шкіл. Наведено критерії альтернативності та дано визначення альтернативності навчального закладу. Визначено основні характеристики, притаманні альтернативній школі. Проаналізовано, що не влаштовувало педагогів-гуманістів у традиційній школі. Виділено напрямки альтернативної освіти в польській шкільній системі. Представлено авторську модель альтернативної освіти в Польщі.

Ключові слова: *педагогічна парадигма, альтернативна освіта, альтернативна школа, традиційна школа, вільний розвиток.*